

Apanyelv, versnyelv, traumanyelv

Ayhan Gökhan *Fotelapa* című kötetéről

Ayhan Gökhan első kötete mindenképpen figyelemreméltó pályakezdés. A fiatal költő gondosan válogatott verseskönyvének alapélménye az apa, illetve később az anya elvesztése. Nevezhetnénk e lírát tehát az elidegenedés költészetének is, hiszen a költői beszélő a legtöbb szövegben hangsúlyozza, de legalábbis érezteti a világba vetettségét és ugyanakkor a világtól való elidegenedettséget. Az újszenzibilitás poétikai lehetőségeit a végletekig kihasználva a két ciklusba rendezett kötet első, *Lakás* című szakaszának versei leginkább traumaszövegekként olvashatók. A cikluscím alapján akár eszünkbe juthat Heidegger *költői lakozás* fogalma is, e versek azonban mégiscsak sokkal inkább szólnak az elidegenedésről, az otthontalanságról – egyenesen a nyelvben való otthontalanságról –, mint az identitás, az otthon megelégséről. Az anya meghalt, az apa váratlanul elhagyta családját. Ezen életrajzi események egyértelműen kirajzolódnak a ciklus verseiből, s mivel a két szülő más-más nyelvi közegből származott, így a költő mondhatni egyik nyelvben és kultúrában sem érzi, érezheti otthon magát. Ugyan amint azt maga a kötet cím is sugallja, a lírai beszélő elsősorban az apát keresi a nyelvben, a tárgyakban, az ismerős helyekben, emlékekben, az anya és az apa, a gyökerek végleges elvesztésének traumája párhuzamosan van jelen e költői világban. Az alábbi sorok, rögtön a kötet nyitóverséből talán a lehető legjobban jellemzik a kötet első szakaszát:

*„Fénykép a kilencvenes évekből,
rögzítették a korszakot, engem
hagynak benne hátra, a fotel
átcsúszik a képből a most-lakásba,
mint a legfurcsább bútordarab,
én sem találok a helyem.”*

A pusztán emlékekből való építkezés, a helyek, tárgyak szinte szómágiaszerű megnevezése, ugyanakkor a mindenütt való idegenség élménye persze nem csupán az első szakaszban

marad meghatározó, de átnyúlik a kötet második, látszólag valamiféle feloldozást ígérő ciklusába is.

A *Fehér ruhában* ugyan a társkeresés / társra találás ciklusaként is olvasható a magányos apakeresés, valós és nyelvi utazás után, ám az egyedüllét, az elhagyatottság veszélyének érzete továbbra is ott kísért a sorok között. Megítélésem szerint Ayhan Gökhannek azok a versei szólnak meg legautentikusabban, melyek fiatal feleségét szólítják meg, hiszen ezekben a szövegekben nem csupán a trauma, az egyes szám első személyben megszólaló lírai beszélő individuális élménye kap hangsúlyt, hanem megjelenik a „*másik*”, a társ, a megszólított, aki talán valamiféle megnyugvást adhat a költőnek.

*„...megeszem az ételt utánad, lefőzöm a kávé,
határ vagy, megoldás, kitöltetlen csendet
betöltő, betöltetlen varázsigéket*

*teljesítő, nő vagy, asszony vagy, menyasszony,
feleség, ige és sors, jelentés és mondat,
alany, állítmány, szerelem és nyelvtan.”*

Így ír a fiatal költő a kötet vége felé, a *Feleség* című versben, kissé talán József Attilára is utalva. A szeretett nő mindenné válik, a bizonytalan és megfoghatatlan világ, a homályba vesző identitás betöltőjévé, egyszerre anyává és feleséggé, identitásképzővé és menedékké. E rajongó vallomásban azonban végig ott van egyfajta látens félelem, a másik elvesztésétől, egyúttal az én, az identitás elvesztésétől való rettegés. Ayhan Gökhan beszélője a szeretett *másik*hoz képest határozza meg önmagát, identitást és nyelvet a beszélő főként tőle, általa kap, ez a félelmetesen őszinte és átérezhető lírai alaphelyzet pedig okvetlenül az azonosulás képességét adja a mindenkori olvasónak is. A költővel/beszélővel történő azonosulás pedig út lehet az esztétikai tapasztalathoz, éppen ezért talán nem elhamarkodott kijelentés azt mondani, hogy a *Fotelapa* verseinek jelentős része esztétikai értelemben értékes, tehát olvasásra, befogadásra érdemes szöveg. A trauma, mely az egész kötet élményvilágának gerincét adja, természetesen az utolsó versekben is visszaköszön, többek között a *Megyek* címet viselő záróversnek végében is:

*„Anyá, rám hagytad a lakást, utak
hosszú sorát rajzolom*

*a szőnyeg mintáiba, lefekvés
előtt nyitva hagyom neked az ajtót,
drága rokon, ha véletlenül
vissza tudnál esetleg jönni. ”*

Hiába hát a szeretett nő által biztosított látszólagos megnyugvás – az anya (és egyúttal az apa) emléke kísértétként visszajár – ott kísért a sorokban, a jelenben, a bútorokban, a költő egész létezésében. E feldolgozatlan, s a nyelvhasználaton is erősen meglátszó trauma, mint fentebb hangsúlyoztam, a kötet fő szervező elemévé emelkedik, és úgy gondolom, főként ez az, amely miatt a műre azt mondhatjuk: hiteles költői teljesítmény, mely olyan nyelvi világot hoz létre, amelyben a költőnek nincs szüksége arra, hogy nyelvi álarcok, szerepek mögé rejtőzzön. Habár Ayhan Gökhan számos szerzőt és hagyományt megidéz (lírája, versnyelve többek között Kosztolányi esztétizmusával, illetve József Attila anya-hiányával rokonítható, de találhatunk Nádas Pétertől, Pilinszkytól, Nemes Nagy Ágnestől vett idézeteket is bizonyos versek elején), szövegeiben végig önmaga marad, lírai beszélője pedig vajmi kevésbé válik el a szerző életrajzi énjétől.

A könyv erényeiről szót ejtve persze nem feledkezhetünk el annak hibáiról sem. Úgy gondolom, ugyan Ayhan Gökhan viszonylag érett fiatal költő, aki többé-kevésbé megtalálta a maga poétikai irányát és költői hangját, ugyanakkor a versszövegek jelentős részéről elmondható, hogy befejezésük nem elég katartikus. A szerzőre jellemző, hogy egy-egy szöveget bravúros felütéssel indít, hatásosan vonva be költői világába az olvasót, ám a szövegek fele tájáknál a lendület mintha csökkenne, az „ütős” befejezés pedig mintha elmaradna. A kötet olvasása során, noha ez nyilván szubjektív vélemény, nem egyszer úgy éreztem, hogy egyes versek végéről mintha hiányozna egy-két megfelelően erős zárósor, és hogy a beszélő megtéveszt, hiszen nem részesít abban az esztétikai tapasztalatban, melyet a vers eleje ígérni látszik. Nem minden esetben ez a helyzet, hiszen vannak a kötetben olyan kiemelkedő versek, melyekre a kötet úgymond felfűződik, és amelybe kapaszkodva a kevésbé érdekes, olykor csonkának tűnő szövegek is a helyükre kerülnek.

Mindent összevetve tehát az olvasó minden bizonnyal *elhiszi*, amit Ayhan Gökhan erősen önéletrajzi ihletésű beszélője mond, hiszen amennyiben feltételezzük, hogy a költészet bizonyos szempontból igazságköteles, akkor a szerző igencsak jó úton jár. A probléma inkább azzal lehet, hogy helyenként nem fejezi be autentikus költői őszinteséggel megkezdett mondanivalóját, poétikai megoldásai fellazulnak, a fegyelmezetten induló szöveg a végére olykor fegyelmezetlenné válik. Ám lévén szó egy fiatal költő első kötetéről, a pályakezdés

mindenképpen értékelendő még akkor is, ha bizonyára van még mit tanulni versfegyelemről, befejezés-technikáról, a színvonal tartásáról egy szöveg elejétől a végéig. Magam olvasóként kíváncsian várom az ígéretes fiatal szerző következő kötetét. E várakozás azonban azért is megéri, mert egy addigra még érettebb, kiforrottabb versnyelv és költészettechnika talán már nélkülözni fogja azokat a kisebb-nagyobb hibaként is felróható jellemzőket, amelyek az első kötetben még szép számmal megtalálhatók.

(JAK-PRAE.hu, Budapest, 2010.)